

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty
Güz/Autumn 2020, 7 (2), 1054-1073

KUZEY MAKEDONYA'DA BAPTİST KİLİSELER
Baptist Churches in North Macedonia

Nihat DURAK

Dr. Öğr. Üyesi, Bolu AİB Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Bilim Dalı, e-mail: dr.nihatdurak@gmail.com Orcid No: 0000-0002-6902-1868

Hakemler / Referees:

Dr. Öğr. Üyesi Mürsel ÖZALP / BAİB Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmet EŞMELİ / Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 16/06/2020
Kabul Tarihi / Accepted: 02/10/2020
Yayın Tarihi / Published: 30/12/2020
Cilt / Volume: 7
Sayı / Issue: 2
Sayfa / Pages: 1054-1073

Atıf / Cite as: Durak, Nihat. "Kuzey Makedonya'da Baptist Kiliseler" [Baptist Churches in North Macedonia]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 7/2 (Aralık 2020), 1054-1073.
Doi: 10.17859/pauifd.753523

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty
Güz/Autumn 2020, 7 (2), 1054-1073

KUZEY MAKEDONYA'DA BAPTİST KİLİSELER
Baptist Churches in North Macedonia

Nihat DURAK

Dr. Öğr. Üyesi, Bolu AİB Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Bilim Dalı, e-mail: dr.nihatdurak@gmail.com Orcid No: 0000-0002-6902-1868

Hakemler / Referees:

Dr. Öğr. Üyesi Mürsel ÖZALP / BAİB Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmet EŞMELİ / Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 16/06/2020
Kabul Tarihi / Accepted: 02/10/2020
Yayın Tarihi / Published: 30/12/2020
Cilt / Volume: 7
Sayı / Issue: 2
Sayfa / Pages: 1054-1073

Atıf / Cite as: Durak, Nihat. "Kuzey Makedonya'da Baptist Kiliseler" [Baptist Churches in North Macedonia]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 7/2 (Aralık 2020), 1054-1073.
Doi: 10.17859/pauifd.753523

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAÜİFD), 7 (2) 2020: 1054-1073

KUZEY MAKEDONYA'DA BAPTİST KİLİSELER*

Nihat DURAK**

Öz

Bu çalışmada Kuzey Makedonya'daki Baptist hareketi ele alındı. Yugoslavya Krallığı Baptist Birliği Başkanı Vinko Vacek'in 1928'de Üsküp'te üç, 1930'da Radoviş'te Metodist menşeli on bir kişiyi vaftiz etmesiyle fiili olarak başlayan Kuzey Makedonya Baptist Kilisesi'nin tarihçesi anlatıldı. Kilise 1990'lı yılların sonuna kadar, birbirleriyle uyum içinde fakat iki kurum halinde Üsküp Baptist Kilisesi ve Radoviş Baptist Kilisesi adıyla faaliyetlerini sürdürdü. Fakat Kuzey Makedonya Baptist Kilisesi, 1997'de çeşitli sebeplerden ötürü Christian Baptist Church "Good News" (Hıristiyan Baptist Kilisesi "İyi Haber") ve Christian Church "God's Voice" (Hıristiyan Kilisesi "Tanrı'nın Sesi") adlarıyla ikiye ayrıldı. Bölünme dışarıdan gelen bir Baptist misyoner aracılığıyla vuku buldu. Hıristiyan Baptist Kilisesi-İyi Haber adını taşıyan ilk ve eski grup, adeta Grozdanov ailesiyle özdeşleşmiş durumdadır. Bu grubun misyon faaliyetlerinin yanı sıra Makedonca dini literatür yayım çalışmaları yaptığı gözlemlenmektedir. Hıristiyan Kilisesi-Tanrı'nın Sesi adını taşıyan yeni grup halk arasında ikinci Baptist Kilisesi adıyla anılır. Bu iki grup 2010'lu yıllarda, Kuzey Makedonya'da faaliyet gösteren on iki Evanjelik Protestan grubun oluşturduğu "Evanjelik Protestan Girişimi" çatısı altında işbirliği yapma kararı almıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Makedonya, Hıristiyan Baptist Kilisesi-İyi Haber, Hıristiyan Kilisesi-Tanrı'nın Sesi.

Baptist Churches in North Macedonia

Abstract

In this work, Baptist movement in North Macedonia is discussed. History of North Macedonia Baptist Church has been commented which had actually begun with the baptizing of three people in Skopje in 1928 and eleven people in Radoviş with Methodist origin in 1930 by Vinko Vacek who was the head of Baptist Union in the Kingdom of Yugoslavia. The Church had carried on the activities to the end of 1990s accordantly but as two establishments under the names Skopje Baptist Church and Radoviş Baptist Church. However, North Macedonia Baptist Church due to a variety of reasons was bifurcated in 1997 as Christian Baptist Church "Good News" and Christian Church "God's Voice". Separation was a consequence of an uitlander apostle. First and oldest group named Christian Baptist Church "Good News" is almost identified with the family Grozdanov. It is being observed that this group has been doing religious literature publication works in Macedonian language beside missionary activities. Latest community Christian Church "God's Voice" is known as the second Baptist Church among people. These two groups had agreed on collaboration under the

* Makalenin *Etik Kurul İzni* gerektirmediğine dair yazarın yazılı beyanı bulunmaktadır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bolu AİB Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Bilim Dalı, E-mail: dr.nihatdurak@gmail.com Orcid No: 0000-0002-6902-1868

umbrella of “Evangelic Protestant Initiative” led by twelve Evangelic Protestant groups which are active in North Macedonia following the year 2010.

Keywords: North Macedonia, Christian Baptist Church “Good News”, Christian Church “God’s Voice”.

Sutrutured Abstract: First missionary activities in Rumelia had begun in the later first quarter of XIX. century in care of the American Board of Commissioners for Foreign Missions | American Board (ABCFM) that was established by people from the churches of Presbyterian, Congregational and Reformed in 1810. All kinds of evangelical protestant set-ups were supported. Members of Congregational, Methodist, Baptist, Adventist and Jehovah Witnesses churches had executed missionary activities in these territories – today named as Macedonia – Rumelia Eyalet of Ottoman.

Claiming that missionary activities depend on religious endeavor solely, may lead to getting away from truth. Nearly all missionary activities in Rumelia – in respect to cause and effect – are in close contact with political ambitions and interests. Most obvious indicator of this is the coercion on Ottomans when they clash with these currents which were considered as harmful. These missions sizably enjoy the diplomatic patronage by Western Powers.

Main objective for missionary activities are Muslims. However, in case of failure, evangelization was shifted to Christian vassals. Orthodox and Slavic features of Christians in Rumelia were obstructive for the missionary activities in the region. City of Novia Sad and the territory of Vojvodina where German and Hungarian minorities live, had became pivotal for missionary activities in XIX. century. City of Bitola also had become a missionary station with respect to its geographical features. Following the Balkan Wars between 1912-1913 and I. World War between 1914-1918 with the end of Ottoman regnancy, Macedonia was administrated respectively by Kingdom of Yugoslavia, Administrative structure of Oblasts, Administrative structure of Banates, Axis Powers, Democratic Federal Yugoslavia, Federal People’s Republic of Yugoslavia and Socialist People’s Republic of Yugoslavia. Following Balkan and World wars with the Socialist administrations, missionary activities were predisposed to breakup. In these timeframes, member transitivity occurs between churches that withdrew from the region due to various reasons.

Christening of 3 people in accordance with the tradition of Baptist Church in Skopje in 1928 by Vinko Vacek who had organized the Baptist Union in the Kingdom of Yugoslavia in 1922, verbalizes the factual founding date of Baptist Church of Macedonia – Skopje. Vacek had christened 9 people in 1930 in Radoviš. This is the founding date for Radoviš Baptist Church. Vacek perpetuates missionary activities with Ivan Rusjakov in Skopje and Radoviš till 1936 when his travels were banned. Activities were funded by Foreign Mission Board of the Southern Baptist Convention (FBM). Number of believers sometimes increases and sometimes decreases. Baptist communities in Skopje and Radoviš have problems to find convenient building for service and congregating. Youngsters from the Community are sent to the Baptist Theology School (BTS) in Novi Sad for Theology education. Family of Grozdanov moves to Skopje in late 1950s which is originally from Radoviš. In late sixty years, all missions of Baptist Church in Skopje were maintained by Grozdanovs.

Major penury occurs about salary payments for preachers employed in Skopje and Radoviš Baptist Churches. Consequently, many preachers were obliged to seek employment in various occupations for maintaining their families.

1980s is a period when Skopje Baptist Church made progress in publishing. A periodical named Bozhilak (Rainbow) was issued in 1986. First hymn book named Hristijanski Pesni (Christian Songs), Utrinska Rosa (Morning Dew) which is a Daily prayers collection of 365 texts in 1987 and another collection named Duhovni Biseri (Spiritual Pearls) in 1989 were published. Publications were printed mostly in collaboration with BTS’ publisher Dobra Vest (Good News) in Novi Sad.

Baptist Church in Macedonia possesses two more churches in Murtino and Banskó following Skopje and Radoviş in 1987. Baptist Church in Skopje purchases a building in downtown.

Following the break-up of Yugoslavia in 1991, the Board of Radosna Vest (Happy News) in Baptist Church of Skopje agrees on establishing the Assembly of Baptist Union of the Republic of Macedonia in in May 1991. Macedonian Union of Baptists, Skopje Church "Radosna Vest", members of Radoviş and Murtino churches together with fellows from other cities without church establishes the Assembly.

Following the expansion period in Skopje, the first discordance eventuates with a breakaway from the Baptist Church of a group under the name Christian Church God's Voice. Main group keeps functioning with the name Christian Baptist Church Good News. Baptist missionary Kyle Kirkpatrick from International Mission Board (IMB) arrives in Skopje in 1997. Subsequent to a series of dissensions which appeared, with a decision by Macedonian Union of Baptists, a new parish was organized in Kisela Voda vicinity of Skopje. The Church decides on the name God's Voice. In 2000, gets full autonomy and becomes popular as the Second Baptist Church in public. The Church led by Bore Blaževski and other elders, performs the method of rotate preaching by most parishioners. An extension was observed with humanitarian relief Works following the crisis in Kosovo between 1998-1999. In these years, they reach twenty four members. Church services were measuredly attended by people between 90 and 110. The Parish of God's Voice had 36 members in 2007. With the support of missionaries arrived from International Mission Board (IMB), new missions were brought into service in Ohrid (2006) and Prilep (2007).

Today, Ivan Grozdanov holds the chair of this organization that was renamed as Union of the Baptist Christians in North Macedonia. There are 3 parishes affiliated to the Union. www.crkva.org.mk is their official portal. According to the figures of 2018, number of total believers is about 200.

Keywords: North Macedonia, Christian Baptist Church "Good News", Christian Church "God's Voice".

GİRİŞ

Balkanlar'da misyoloji çalışmaları sırf dini saike dayanmaz. Bunun siyasi boyutları da ön plana çıkar. XIX. yy.'da Balkanlar'da boy göstermeye başlayan Amerikan misyonerliğinin temel hedefi Müslüman ahali idi. Bu kitle üzerinde ciddi bir başarı sağlayamayan misyon çalışmaları, sırasıyla Yahudi, Ermeni, Bulgar ve Makedon etnisiteye yönelir. Beklediği muvaffakiyeti önce Ermeni azınlık, sonra da Bulgar ve Makedon Ortodoks halk içinde kısmen elde eder.

Kuzey Makedonya'da Baptist Kilisesi'nin teşekkülünde etkili olan birkaç sebep vardır. Bunlardan başta geleni, müntesiplerinin şartların getirdiği baskıdan kurtulmak için farklı Evanjelik Protestan kiliselerden Baptizm'e geçişidir. XX. yy.'da Balkanlar'da Evanjelik-Protestan kilise üyelerinin çeşitli sebeplerle, bir nevi iç göç ile başka bir kiliseye intisabı yeni kiliselerin ortaya çıkmasına yol açan güçlü bir etkendi.

İkinci etken ise, II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Voyvodina'da hayatiyetini sürdüren ve Eski Yugoslavya'da hemen hemen tüm Evanjelik-Protestan hareketlere müsait bir ortam temin eden, aynı zamanda "Ortodoks" ve "Slav" olmayan Alman azınlığın varlığıdır.

1. Makedonya Baptist Kilisesi'nin Kuruluşu

Balkan Savaşları (1912-13) neticesinde, Makedonya'nın topraklarının büyük bir kısmı Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan arasında bölündü. İnsanların ve fikirlerin yeni kurulan sınırlar boyunca hareketi zorlaşır. Bu da misyonerlerin çalışmalarından bekledikleri verimi almasını güçleştirir. Günümüz Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin toprakları önce Sırbistan Krallığı (1912-1918), ardından Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı (1918-1929) ve daha sonra Yugoslavya Krallığı (1929-1941)'nin bir parçası haline gelmişti. I. Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkan siyasi, dini ve toplumsal engeller nedeniyle Kongregasyonel misyon, Makedonya'daki mevcudiyetini 1922'de Metodist harekete on kilise ve iki yüz yirmi üyesiyle devreder. Bölgede faaliyet gösteren en eski misyonlardan biri olan Evanjelik Kongregasyonel Kilisesi, yarım asırlık varlığına sona vermek zorunda kalır.¹

Kongregasyonel Kilisesi'nin üyelerinin tamamı, Metodist misyona dâhil olmayı tercih etmez. Yetmiş aşkın Kongregasyonel inanlı, Baptist Kiliseler Konferansı'ndan Makedonya'ya bir görevli göndermesini talep eder.² Eylül 1924'de Novi Sad'ta düzenlenen I. Yugoslavya Birleşik Baptist Konferansı'na Blavkiç isimli eski bir Kongregasyonel iştirak eder. Makedonya'da kendileriyle ilgilenebilecek bir gruba katılmak isteyen inanlıların durumu hakkında bilgi verir. Konferans, Vinko Vacek (ö. 1939)'i Makedonya'daki inanlıların durumlarını inceleme görevini verirse de ziyaret ancak dört yıl sonra gerçekleşir.³

Vacek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu vatandaşı bir ebeveyninden bugünkü Çek Cumhuriyeti topraklarında doğmuştu. Küçük yaşlarda ailesiyle ABD'ye göç eder. Burada ebeveyniyle beraber Protestanlığa geçer. ABD'den Yugoslavya Krallığı'na döndükten sonra, yapığı çalışmalarla Yugoslavya Baptist misyon tarihinin en dikkat çekici figürü haline gelir. Yugoslavya'da her yere gidiyor, kiliselerde vaazlar veriyordu. 1924'te, ölümüne kadar başkanlığını yürüteceği Yugoslavya Krallığı Baptist Birliğini kurar. Vacek, geç te olsa Haziran 1928'de Üsküp'e gelir. Üsküp Metodist Kilisesi'nin sabık üyesi Ivan Rusjakov (ö. 1968)'u ziyaret eder ve Baptist inanç prensiplerini Üsküplü birkaç inanlıya aktarır. Üsküp'ü 26 Eylül 1928'deki bir sonraki ziyaretinde Vacek, Sultan Serafim, karısı Atanasia Serafimova ve Rusjakov'u vaftiz eder. Bu tarih, Makedonya'da Baptist Kilisesi'nin fiili kuruluşunu ifade eder. Vacek Üsküp'e gelip gitmeye devam eder. Mart 1929'da ülkenin güney doğusundaki

¹ Jovan Jonovski. "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 39/4 (2019), 46. (J. Jonovski, "M. Th." derecesi almış bir teoloji uzmanıdır. Kuzey Makedonya Evanjelik Protestan kiliseler tarihi araştırmacısıdır. Aynı zamanda Üsküp Christian Baptist Church "Good News" [Hıristiyan Baptist Kilisesi "İyi Haber"] kıdemli üyesidir.)
² Paul B. Mojzes, "Methodism in Macedonia between the Two World Wars", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 38/2 (2018), 71.
³ Jovan Jonovski. "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 31/2 (2011), 25.

Radoviş kasabasında Metodist kilisesinden bir delegasyonla görüşür. Onlara bir İncil öğretimi (evangelizasyon) gerçekleştirir.⁴

Metodist Kilisesi, Yugoslavya'da resmen yasaklandığı 1925'e kadar bir baskı altındaydı. Evanjelik Kongregasyonel kiliselerin Metodizm'e dönüşmesi, Evanjelik-Protestan misyonu yönetme meselesine kısmi bir çözüm sağlar. Ancak bu dönüşüm, yerel kilise ve inanlıların sorunlarını çözmeye konusundaki beklentilerini karşılamakta başarısız olur. Dört vaiz, dokuz kiliseye ve zamanına göre geniş bir coğrafyaya yayılan inanlı grubuna hizmette yetersiz kalmıştı.⁵

Radoviş Metodist Kilisesi 1882'de organize olmuş, 1889'da kilise binasını inşa etmiş, bölgedeki en zengin kiliselerden biriydi. Kilisenin papazlık hizmetlerini Vladimir Daskalov gerçekleştiriyordu. Kilisenin gelişimi, hükümet yetkililerini ve Sırp Ortodoks Kilisesi'ni endişeye sevk eder. Halkın bu yeni dini ve kültürel kimliği kabul etmesinin, bölgenin Ortodoks ve Slav kökenine zarar vermesinden korkulur. 1928 yazında Papaz Daskalov'a, biri el bombasıyla diğeri de kendisi içerideyken kilise binasının ateşe verilmesi şeklinde iki ayrı suikast girişimi gerçekleştirilir. Bu olaylardan sonra, Daskalov Radoviş'ten zorunlu olarak ayrılır, önce Kavadarci'ya sonra mahalli Metodist kilisesinde papazlık yapmak üzere Ustrumca'ya gider. Fakat orada da rahat bir ortam bulamayınca Mısır'a kaçar. Daskalov, XX. yy.'ın sonlarına kadar Makedonya'da en iyi eğitilmiş Protestan papazdı. Ortodoksluğu terk etmiş bir papaz ailesinden gelir. Tahsili'nin büyük kısmını Bulgaristan'da yapar. Almanya'da felsefe lisansını tamamlar. Birkaç yıl Ustrumca'da matematik öğretmenliği yapar. Daha sonra yüzyılın başında ABD'de teoloji okur. Almanca, İngilizce, Fransızca ve Türkçe konuşabiliyordu. Radoviş'teki kilisenin papazlığından ayrıldıktan sonra, kısa bir dönem Kavadarci Belediye Başkanlığı da yapar.⁶

Metodist Kilisesi Yugoslavya Krallığı'nda yasaklanınca, sabık Radoviş Metodistleri, mevcut tescilli mezheplerden birine katılarak yasal hale gelmeyi düşünür. Bu nedenle, pek çok tescilli Protestan mezhebinin merkezi olan Novi Sad'a, Radoviş Kilisesi'ne meşruiyet kazandıracak uygun yapıyı bulmak için bir heyet gönderilir. Heyetin başkanı, yokluğunda sık sık Daskalov'a vekâlet eden Koce Nalandžijev idi. Heyet, Lutheran ve Reforme kiliselerini ziyaret eder. Ancak hiçbirini yeteri kadar evanjelik olarak tanımlanabilir bulmaz. Novi Sad'dan Radoviş'e dönerken uğradıkları Üsküp'te eski bir Metodist olan Rusjakov'la görüşürler. Ondan, Baptist kilisesinin inanç ve uygulamalarının temel prensiplerini öğrenirler. Daha sonra Vacek'le de görüşürler. Heyet, eğer Vacek bu grubun yasallaştırılmasıyla ilgilenir ve

⁴ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 25; Marko Grozdanov. "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)-Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", *Journal of European Baptist Studies* 8/1 (Eylül 2007), 23.

⁵ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)" 2019, 46.

⁶ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 26; Grozdanov, "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)-Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", 23.

bir kilise binasının inşası için izin başvurusu yaparsa, Baptist Kilisesi'nin yetki alanına girmeyi kabul edeceğini beyan eder. 14 Haziran 1930'da Üsküp'e gelen Vacek, Radovişli genç çift Stojan ve Saneta Naëv'i vaftiz eder. Baptist inancı üzerine yaptıkları anlaşma sonrasında, ertesi gün Vacek, Radoviş'i ziyaretinde Ilija Trpkov'un özel havuzunda bir vaftiz töreni gerçekleştirir. Koce Nalandžiev, Risto Pockov, Nikola Zlatonov (sonradan Grozdanov soyadını alır), Spiro Prgov, Kiril Trpkov ile eşlerini ve Nake adlı yaşlı bir adamı vaftiz eder. Gerçekleştirilen bu vaftiz töreni, Radoviş Baptist Kilisesi'nin fiili kuruluş tarihini ifade eder.⁷

Evanjelik Protestan kimliklerini sürdürmek isteyen iki grup Makedon, Baptist misyonerlik çabalarının sonucundan ziyade bir *modus vivendi* (hayat tarzı) olarak Üsküp (1928) ve Radoviş'te (1930) birer Baptist Kilisesi tesis etmiştir.⁸

Vacek, gruba söz verdiği üzere yeni Baptist kiliselerini resmi sicile kaydettirmek ve Radoviş'te bir kilise binası inşası veya bir binanın kiliseye tahvili müsaadesini almak için başkent Belgrad'a gider. Tescil gerçekleşmezse de ayın hizmetlerine izin çıkar. Kilise inşası talebi ise, eski bir binanın kilise olarak restorasyonu şartıyla üç yıl sonra cevaplanır. Eski bir Türk evi satın alınıp, kilise olarak yenilenir. Bu zaman zarfında, otuz kişilik bir inanlı grubu Nikola Grozdanov'un evinde toplanmaya devam eder. Kuruluşları sonrası, Üsküp ve Radoviş kiliseleri zor bir dönem geçirmekteydi. Vacek, Rusjakov eşliğinde destek amaçlı Üsküp ve Radoviş ziyaretlerini sürdürür. Zaman zaman ölüm tehditleri de alırlar. Vacek, Eylül 1933'te Üsküp'te Ruse ve Merdana Çeşir ile Risto Petrov'u vaftiz eder. Radoviş'te kilise olarak restore edilen binanın açılış günü bir polis baskını yaşanır. Ayın yarıda kesilir ve Vacek'ten şehri terk etmesi istenir. Yasaklamalara rağmen Vacek, Haziran 1936'da son bir kez Üsküp ve Radoviş'i ziyaret eder. Kendisine Belgrad'daki kilisenin papazı Alojs Ehrlich (1868-1945) refakat etmekteydi. Gezi süresince Vacek ve Ehrlich, Radoviş'te vaftiz törenleri düzenler. Ziyaret sonrası Üsküp ve Radoviş, Belgrad'daki kilisenin önemli bir istasyonu haline gelir.⁹

Yönetimi ağırlıklı olarak yabancılardan oluşan Belgrad Baptist Kilisesi'nin, temel amacı üyelerinin dini hayatını kolayca pratize etmelerini sağlamaktı. Şehir dışı misyon çalışmaları yok denecek kadar azdı. Bu nedenle, Makedonya'daki iki kiliseye destek oldukça zayıftı. Üsküp ve Radoviş'tekiler, Baptist hareket ihmal edildiğini düşünüyordu. Bu şartlar altında kilise faaliyetleri iyice durgunlaşır. İlerleyen zamanlarda Rusjakov, Güney Baptist Konvansiyonu Harici Misyon Kurulu (Foreign

⁷ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 26; Grozdanov, "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)-Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", 23.

⁸ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 46; Slavé Nikolovski-Katin. "Small Religious Communities and Groups in the Republic of Macedonia", *The Scientific Journal Facta Universitatis, Series: Philosophy and Sociology* 2/6 (1999), 97.

⁹ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 26-27; Grozdanov, "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)-Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", 23-24.

Mission Board of the Southern Baptist Convention) (FBM) tarafından desteklenmeye başlanır. Cemaat yine onun evinde toplanmaya devam ediyordu. Daha sonra kilise bir oda kiralar, ancak ödemede çok zorlanır. Bir cemaat mensubu, kiranın yarısını ödemesi talebiyle FMB'nin baş temsilcisi John Allen Moore (1912-?)'a yazdığı mektuba olumsuz cevap alınır. Moore, zaten bir misyoner işçinin parasını zar zor ödediklerini; kilisenin daha ucuz bir yer kiralaması veya üye bağışlarının artırılması gerektiğini yazıyordu.¹⁰

Bütün uğraşlarına rağmen iki dünya savaşı arasında Yugoslavya'nın tamamında Baptist kiliseleri üye sayısı şu rakamlara ulaşır: 1921'de yetmiş üye, 1923'te yüz altmış üye ve 1937'de beş yüz seksen sekiz üye.¹¹

2. II. Dünya Savaşı Sonrası Makedonya Baptist Kilisesi

Yugoslavya Baptist Kilisesi, Alman (tarihi adlarıyla Tuna Swabiyanları) ve Macar azınlığın yoğun olarak yaşadığı Voyvodina Özerk Bölgesi'nin en büyük şehri Novi Sad'ı yapılanmasının merkezi olarak görüyordu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti (FNRJ) (Federativna Narodna Republika Jugoslavija)'nde Alman kökenli vatandaşlarını Nazi işbirlikçisi olarak niteledi. Bir kısmı Alman askerleriyle çekildi; bir bölümü katledildi; bir kısmı da Yugoslav hapishane ve toplama kamplarında zor şartlarda ömür tüketti. Bütün mallarına el kondu. Bu esnada Alman azınlığın mülkü olan Baptist kilise binalarının çoğu da devletleştirilir. Almanlar'dan sonra en büyük ikinci Baptist grup, (Makedonya'nın bölünmesi sonrası) Sırp bölgesinde kalan Makedonlar idi. Onları sayıca Slovaklar, Slovenler ve Hırvatlar takip etmekteydi. Bütün bu olup bitenlerden sonra kilisenin mülkiyetinde, sadece Radoviş'te harabe bir bina kalır.¹²

Radoviş Baptist Kilisesi, 1948'de otuz iki üyeye ulaşır. Cemaat eski bir kilise binasında, bir vaizi olmadan toplanmaya devam eder. 1950'lerde aralarında Novi Sadlı Hilda Lechotski ve Maria Andricki'nin de aralarında bulunduğu bir kadın cemaat, ara sıra dini hizmete katılım ve destek sağlar. Üsküp'teki kilise ise Rusjakov'un evinde toplanan birkaç üyeden müteşekkil hale gelir. Kilise çalışmaları, özellikle savaş sonrası dönemde, takibata alınır. Baptist Kilisesi müfettişi Sebele ve bayan Paula Mojzes (1906-1970)'a, Makedonya Halk Cumhuriyeti'ndeki kiliseleri ziyaret ettikten sonra, birkaç saat içinde Yugoslavya'dan ayrılmaları emredilir. 1950 yazında iki papaz tutuklanır; bunlardan Ceko Cekov, dört yıl ağır şartlarda zorunlu çalışmaya mahkûm edilir. Suçlamalar, ilan edilen din özgürlüğünün imajını bozmamak için çoğunlukla dini olmayan bir temeldeydi.¹³

¹⁰ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 27.

¹¹ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 27.

¹² Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 46-47.

¹³ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 4950.

1945'te Yugoslavya Bakanlar Kurulu ile kiliseler arasındaki iletişimden sorumlu bir organ olarak, Devlet Din İşleri Komisyonu kurulur. Devlet, Evanjelik Protestan kiliselerin yurt dışı bağlantısını engellemek için tüm mezheplerin genel merkezinin ülke içinde olmasını şart koşar. Yugoslavya'nın bu talebi üzerine, Dünya Kiliseler Konseyi 1947'de FNRJ'deki tüm Protestanları birleştirme kararı alır. 1950'lerde, devletin Evanjelik Protestan kiliseleriyle ilişkileri, Din İşleri Komisyonu'nun çalışmalarıyla belli bir düzene oturur. Federal Din İşleri Komisyonu (Din Toplulukları ile İlişkiler Komisyonu), derneklere üyeliğin teşvik edildiği bir ortamda rahipler için de derneklerin kurulmasında ısrar eder. Bu dernek te Emekçi Halk Sosyalist Birliği'nin (SSRN) bir parçası olacaktı. Bunun yanı sıra, SSRN üyelerinin kiliselerde idari görev alma ihtimalleri daha yüksek hale gelecekti. 1953'te, Yugoslavya'da yurttaşların bir kiliseye inanan biri haline gelmesini veya bunun önlenmesini engelleme yasağı getiren "Dini Toplulukların Hukuki Statüsü Hakkında Kanun" çıkarılır. Bu kanun, bir kimsenin vaftiz edilebilmesi için, ebeveynden birinin iznini ve her ikisinin de bunun dini sonuçları hakkında bilgilendirilmesini emrediyordu. En sert hüküm ise, özel evlerde dini toplantıların yasaklanmasıydı. Pek çok kasaba ve köydeki Baptist üyeler çok fakirdi. Bir kiliseye sahip olmadıklarından evlerde toplanıyorlardı. Bu da çalışmalarının yasa dışı hale gelmesine yol açıyordu. Buna dair en çarpıcı misal, bir binaya sahip olmayan Üsküp Baptist Kilisesi'nin toplantıları için evinin kapılarını açan, vaiz Rusjakov'un bu sebeple hapis cezası almasıdır. Devlet yetkilileri, gençleri kiliseden uzak tutmak için, onları çeşitli spor, kültürel ve eğlence etkinliklerine yönlendirmeyi hedefler. 1954'te Yugoslavya Baptist Kilisesi her şeye rağmen on bir vaiz ve üç bin inananına sahip olur.¹⁴ Fakat bu sayı yıllar içinde çok inişli çıkışlı bir istatistik ifade ediyordu.

Üsküp Baptist Kilisesi, her açıdan Radoviş Baptist Kilisesi'nin sergilediği gelişimi başaramaz. 50'lerin ortalarında onlar açısından durum daha da geriye gider. 1955'de yetkililer evlerde dini toplantıların takibini sertleştirir. Müstakil bir binaya sahip olmayan Üsküp Kilisesi de, otuz yıllık bir sürenin ardından 1956'da ev toplantılarını sonlandırır. Radoviş Baptist Kilisesi'nde düzenli ayinler 1957'de bir bayan diyakoz (yardımcı papaz) gelmesiyle başlar. İki yılda inanlıların sayısı artar. Haziran 1959'da Ljudevit Drobnı, sekiz kişiyi vaftiz eder.¹⁵

1934'te vaftiz olan Strahil Grozdanov (1920-1997)¹⁶ 50'li yılların başında sosyalist yönetime rağmen Radoviş, Üsküp, Rakliş (Methodist) ve Leskovaç (Sırbistan) kiliselerinde vaaz vermeye başlar. 1953'te Baptist Birliği (Baptist Union) (BU)'nden aralarında Adolf Lehotsky ve Ludevik Drobnı'nın de olduğu bir grup, evinde Strahil ile bir araya gelir. Yugoslav Baptist Birliği (Yugoslav Baptist Union)'ni

¹⁴ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 49-50.

¹⁵ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 27-28.

¹⁶ Grozdanov, "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)-Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", 21.

finanse eden Güney Baptist Konvansiyonu (SBC) Yugoslavya misyoneri John Allen Moore da 1955 sonbaharında onu ziyaret eder. Strahil'in fedakârlık ve yeteneklerini görünce, eğitimine finansal destek sözü verir. Moore, eğitimi sonrası, Yugoslavya'nın güneyindeki kiliselerde papazlık yapmaya başladıktan sonra da maddi destek taahhüt eder. Grozdanov, 1955-1958 arası önce Daruvar'da, sonra Novi Sad Baptist İlahiyat Okulu (Baptist Theology School) (BTS)'nda dini tahsil görür. Eğitimi devam ederken, 1956'da Makedonya ve Güney Sırbistan Baptist papazlığı görevine atanır.¹⁷

Grozdanov ailesi 1959'da Radoviş'ten Üsküp'e taşınır. Baptist cemaati, Rusjakov'un maddi desteğiyle Mart 1961'de bir binayı kilise olarak tefriş eder. Strahil Grozdanov, UBCY (Yugoslavya Baptist Kiliseler Birliği)'nin "Ev Misyonu" bölümünde maaşlı olarak işe alınır.¹⁸ 1962'de Makedonya'da bir aktif vaiz, bir dini yönetici ve otuz yedi Baptist toplamına ulaşılır. 1963'te, Baptistlerin temel finans kaynağı olan dış bağışlara % 70 gibi büyük bir vergi konunca, misyonun seyri değişir. Mahalli misyonlar Ekim 1964'te Novi Sad'da bir konferansta bir araya gelir. Ana konu misyonun harcamalarının finanse edilmesi idi. Pratikte sadece iki mahalli kilisenin başarabildiği, kendi kendini finanse etme fikri veya tavsiyesi ön plana çıkar. Mahalli misyonlar, kiliselerine en az maddi desteği bulan beş vaizin kilise haricinde iş bulması gerektiği kararını alır, onlara maaş ödemelerini durdurur. Bu beş kişilik gruba Strahil Grozdanov da dâhildir. Üsküp'te yeterli bir binaya sahip olunmasına rağmen, her zaman düzenli ibadet hizmeti yapılamaz.¹⁹

Üsküp Baptist Kilisesi güç ve üye kaybetmeye başlar. Yeni binasına rağmen kilisenin düzenli bir ayin uygulaması yoktu. Bilahire, hiçbir ayinin gerçekleştirilmediği bir dönem geçirilir. Kilise, 1965'te UBCY listesinden çıkarılır. Rusjakov, Mayıs 1968'de öldüğünde üye sayısı sadece beş idi. Bu rakam da Strahil Grozdanov'un ailesinden müteşekkildi.²⁰

Mart 1963'te, Radoviş Baptist Kilisesi yeni bir kilise binası inşası için izin başvurusunda bulunur. İzin ancak Mayıs 1968'de alınabilir. Aynı yıl inananların sayısı yirmi bire çıkar. İnşa edilen kilise, Haziran 1969'da resmi olarak açılır. İki katlı binanın birinci katında minberin altında vaftiz havuzu olan bir ibadet salonu vardı. İkinci katta ise bir yıldan daha uzun bir sürede tamamlanabilen ve vaizin kullanımına tahsis edilecek bir daire vardı. Kilisenin henüz papazı yoktu. Üsküp'teki Strahil

¹⁷ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 51; Grozdanov, "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)–Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", 24, 26-27.

¹⁸ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 28.

¹⁹ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 52; Grozdanov, 29, 32-33.

²⁰ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 28.

Grozdanov tarafından UBCY ile gerekli yazışmalar yapılır.²¹ Eylül 1970'te, Slovenyalı Marian Hlastan, Novi Sad'daki BTS'yi tamamlamasının ardından, Radoviş'e vaiz olarak atanır. Hlastan aynı zamanda Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki Baptistler'in baş sorumlusu olur. Yeni açılan kilisedeki ilk ayine Novi Sad'dan otobüsle gelen büyük bir grup ta katılır. Vaiz Hlastan'ın çalışmalarıyla 1972'de inanlıların sayısı kırka, 1973'te kırk sekize yükselir.²²

Baptist vaizlerin finansmanı, UBCJ'nin "Yurtiçi Misyonu" (DM)'nin desteğiyle sağlanıyordu. Giderlerin yarısı UBCJ tarafından temin edilirken, diğer yarısının hizmet alan yerel kilise tarafından karşılanması şartı vardı. Radoviş cemaati devamlı bir ekonomik sıkıntı içinde olduğundan vaizine maddi katkısı sınırlıydı. Hlastan ailesinin geçimini temin için Ocak 1974'te görevinden ayrılmak zorunda kalır. Yerine Georgi Bakov diyakoz olarak atanır. Bu dönemde maddi sıkıntılardan ötürü Baptist ve Metodist Kiliseleri kendi aralarında vaiz alışverişinde bulunuyordu. Birçok Metodist papaz Novi Sad'daki BTS'de eğitim almıştı. Ayrıca birkaç karma evlilik de yapılmıştı.²³

Üsküp Baptist Kilisesi, maddi sebeplerden dolayı kullanımı terk edilen kilise binası yerine, 1969'da Strahil Grozdanov'un, bir odasının kilise olarak tefriş edilen evinde toplanmaya başlar. Gerekli yasal izinler alınmıştı. Strahil Grozdanov, göreve meccanen ve gönüllü statüsünde başlar. Vazifesi kilisenin resmi vaizliği idi. Aynı zamanda sık sık Radoviş ve Lekovaç'daki üyeleri ziyaret eder, Ustrumca, Koleşino ve Üsküp'teki Metodist kiliselerinde de vaazlar verir. Strahil'in oğulları, ilk dönüştürülen (konversiyon) öğrenciler olan Ivan ve Samoil de faaliyetleriyle misyona katkıda bulunur. Strahil, cemaatinin çocuklarının eğitimine büyük özen gösterir.²⁴

Peçli Chedo Raleviç, 1975'te BTS'deki eğitimini tamamlayınca Radoviş Baptist Kilisesi'nin vaizliğine atanır. Raleviç, çevre köylerdeki küçük Metodist cemaatlere de dini hizmet verir. Bu inanlılar muhatap oldukları Baptist İncil öğretimi usulüne rağmen Metodist kalmaya devam etmekte bir sakınca görmez. Bu çalışmalarla Baptist Kilisesi bölgede yeniden gelişmeye başlar. Murtino ve Koleşino köylerinde kısmi başarı elde edilir. Bansko'da birkaç aile dönüştürülür. Bu aileler köylerinde bir kilisenin kurulmasına ön ayak olur. Bu arada vaiz Raleviç'in sağlığı kötüleşir. Raleviç 1980 Ekimi'nde vaiz olarak atandığı Niş kentine gitmek üzere ayrılınca kilisenin faaliyetleri tekrar durgunlaşır.²⁵

²¹ Jonovski, "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", 2011, 27.

²² Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 52-53.

²³ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 53-54.

²⁴ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 54; Grozdanov, "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)-Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", 30.

²⁵ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 56.

Üsküp Baptist Kilisesi'nde, Strahil Grozdanov liderliğinde düzenli olarak Pazar ve Çarşamba günleri iki ayin gerçekleştiriliyordu. Strahil, bunların yanı sıra 1965'ten emekli olduğu 1979'a kadar Üsküp St. Cyril-Methodius Üniversitesi Öğrenci İşleri Bölümü'nde memur olarak çalışır. 1979'da kilise on üç üyeye ulaşır. Takip eden yıllarda birçok gence ulaşılır. Vaizlik görevini yavaş yavaş babası Strahil'den devralmaya başlayan Ivan Grozdanov (d. 1950) bir gençlik grubu kurar. Gençlik grubu on dokuz sempatzandan oluşmaktaydı. Cuma günleri, Ivan Grozdanov bu gruba çeşitli konularda ders vermeye devam eder. Kardeş Samoil Grozdanov, misafir vaizler Simo ve Chedo Raleviç ile sonraları Vrnjačka Banja kasabası vaizliğine atanan Dragiša Armuş dönüşümlü olarak vaaz hizmeti gerçekleştirir. Kilise 1983'te yirmi üyeye ulaşır. Bu yeni müntesiplerden Bore ve Zaharula (Rule) Blaževski, Novi Sad'daki BTS'ye iki yıllık eğitime gönderilir. Kendi kilise hiyerarşisinin muhafazakâr anlayış, uygulama ve katılıklarından memnun olmayan Metodist Kilisesi'nin gençleri, Baptist Kilisesi'ne sempati duymaya başlar.²⁶

Radoviş Baptist Kilisesi 1984'te yirmi dört üyeye ulaşır. Kosta Grozdanov 1984'te kiliseye "mesul kişi" olarak tayin edilir Londra İlahiyat Semineri'nde teoloji eğitimini tamamlayan Branko Trajkovski, Avustralya'ya yerleşmişti. Ocak 1985'te ülkeye dönünce Radoviş'e vaiz olarak atanır. 1985'te Ivan Grozdanov ve Murtinolu Panche Panov da diyakoz olarak görevlendirilir. Bore ve Rule Blaževski de tam zamanlı vaaz ve misyon hizmeti vermeye başlar. 1980'lerin son yıllarında kilise gelişimini sürdürür. Samoil Grozdanov vekil papazlık görevine atanır.²⁷

Sande Kotev, Eylül 1986'da kendi evinde düzenli ibadet hizmetlerine başladıği Murtino'da, Panche Panov'un bir diyakoz olarak atanmasına kadar vaizlik yapar. Branko Trajkovski de orada vaazlar verir. Panov, yasaya aykırı olarak evinde dini ayin düzenlediği gerekçesiyle otuz gün hapis cezasına çarptırılır. Cemaat, Panov'un hapsinden sonra da toplanmaya devam eder. Mart 1987'de polis toplantının yapıldığı yere baskın düzenler ve on yedi kişiyi gözaltına alır. Legal bir toplantı gerçekleştirmenin tek yolu "yasal" bir dini yapıya sahip olmaktı. Bu nedenle Murtino'daki kiliseyi meşrulaştırmak için Panov'un evinde müstakil bir oda ibadet yeri olarak tanzim edilir. Kotev, Banskó'da tam zamanlı olarak görev yapmaya devam eder.²⁸

Savaş sonrası dönemde, Makedonca çok az Hıristiyan dini yayını vardı. Ancak 1980'lerin ikinci bölümünde bu değişmeye başlar. Üsküp Baptist Kilisesi'nin üzerinde durduğu en önemli nokta, Makedonca çok sayıda broşür ve kitap yayımlamak idi.

²⁶ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)" , 2019, 56-57; Grozdanov, "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)-Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", 33.

²⁷ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 57.

²⁸ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 58.

Bunların ilki 1986'da yayımlanmaya başlanan "Bozhilak" (Gökkuşağı) adlı, yılda üç veya dört sayı çıkan dergidir. Diğer yayınlar, "Hristijanski Pesni" (Hıristiyan Şarkıları) (1987) adlı ilk ilahi kitabı, "Utrinska Rosa" (Sabah Çiyi) (1987) adlı üç yüz altmış beş metinden oluşan bir günlük evrad koleksiyonu, ruhsal öğretiler ve bilgelik üzerine "Duhovni Biseri" (Ruhsal İnciler) (1989) adlı bir koleksiyondan oluşur. Yayınlar, daha çok BTS'nin Novi Sad'daki "Dobra Vest" (İyi Haber) adlı yayınevi ile işbirliği içinde basılır.²⁹

1987'de Makedonya Baptist Kilisesi Üsküp, Radoviş, Murtino ve Bansko'da dört kiliseye sahip hale gelir. Ivan Grozdanov'un evinin, mabede dönüştürülmüş mahzeninde toplanan Üsküp Baptist Kilisesi, sonunda şehir merkezinde bir bina satın alır. Dış cephesinin bir kiliseye benzer şekilde değiştirilmesine izin verilmeyen bina, iki yıl içinde bir merkez olarak düzenlenir. Aynı yıl vekil papaz Samoil Grozdanov, teoloji üzerine lisansüstü çalışmalar yapmak üzere ABD'ye gider. Yeni kilise binasının resmi açılışı Mayıs 1989'da yapılır. Samoil Grozdanov 1990'ın sonunda ABD dönüşü kilisenin liderliğini üstlenir. İlk vaftiz töreni, Haziran 1991'de yeni kilise binasının avlusundaki vaftizhanede beş kişinin vaftiziyle gerçekleştirilir.³⁰

3. Makedonya Cumhuriyeti'nin Bağımsızlığı Sonrası Baptist Kilisesi

Sosyalizmin çöküşü sonrası, bölge insanı ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal şartlar sebebiyle, daha önce bilinmeyen dini hareketlere açık hale gelmişti. 80'li yılların sonunda meydana gelen değişiklikler, kamusal alanda özgürleşmeye ve İncil temelli mesajları içeren broşürlerin paylaşılmasına izin verir. 1991, 1992 ve 1993 yıllarında, yurtdışından katılımcıların iştirakıyla "Hıristiyan Avrupa için Hıristiyan Üsküp" adıyla büyük İncil öğretim faaliyetleri gerçekleştirilir. Gayri resmi olarak birçok alan, sokak sahnesi, park ve meydanlarda müzik eşliğinde evanjelik kutlamalar düzenleyen Baptist, Metodist ve Kongregasyonel Kiliseleri'nin gençleri, misyon için bir çekim gücü haline gelir.³¹

1991'in başında Yugoslavya Baptist Kiliseleri Birliği'nin varlığı sona erdirilir. Çünkü her cumhuriyet kendi Baptist teşkilatlanmasını gerçekleştirmeliydi. Üsküp Hıristiyan Baptist Kilisesi "Radosna Vest" (İyi Haber) Kurulu, Mayıs 1991'de Radoviş'te Makedonya Cumhuriyeti Baptistler Birliği Asamblesi'ni kurmayı kararlaştırır. Makedon Baptist Birliği, Üsküp Kilisesi "Radosna Vest", Radoviş ve Murtino kiliseleri mensupları ve kilisesi olmayan diğer şehirlerden müntesiplerle asambleyi tesis eder.³²

²⁹ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 60-61; Katin, 98.

³⁰ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 62-63.

³¹ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 66-67.

³² Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 65.

Günümüzde Kuzey Makedonya Baptist Hıristiyanlar Birliği (Union of the Baptist Christians in North Macedonia) adını alan kuruluşun başkanlığını Ivan Grozdanov yürütmektedir. Birliğe bağlı üç kilise vardır. www.crkva.org.mk resmi web siteleridir.³³

Üsküp'teki Baptistler'in çoğu ilk nesildir, bu grubun kendi kendilerine Evanjelik Protestanlığı kabul ettiklerine inanılır. İkinci kuşak onlu yaşlara ulaştığında, 1992'de Cumartesi günleri onlar için "Intro Club" (Giriş-Katılım Kulübü) adlı bir gençlik toplantısı düzenlenmeye başlanır. Ivan Grozdanov misyona, Goran ve Lenche Stojanov'un desteğiyle kilise üyelerine öncülük eder. Intro Club, yavaş gelişen ve gençlik hizmetlerine sahip olmayan diğer Evanjelik kiliselerden gençleri de kendine çeker. Bu grup, ilk kez İncil ile tanışan diğer gençleri de cezbeder. Baptist Kilisesi'nde, 1993'te on bir kişi vaftiz edilir. Takip eden dönemde, Baptist, Kongregasyonel ve Metodist Kiliseleri'nin aktif İncil öğretimi ve Hıristiyan dini yayın dağıtımını ön plana çıkar. Makedonca birçok kitap, çoğunlukla Baptist Kilisesi ve Metodist Kilisesi'nin Hıristiyan Kitap Yayınevi (The Christian Book Publishing House)'nce yayımlanır. 1993'te Ivan Grozdanov ABD'ye gider. Onun bıraktığı hizmetler önceleri gençler tarafından yürütülür. Sonra yaşlı Strahil Grozdanov liderlik eder. Şubat 1993'ten itibaren ABD'li emekli vaiz George McCole öncülük vazifesini üstlenir. Ağustos 1994 itibariyle Bore Blaževski düzenli vaazlara başlar. 1995'te dokuz kişi daha vaftiz edilir. Ivan Grozdanov geri dönüşü sonrası, Bore'un kiliseye önderlik etmesine destek olur ve dönüşümlü olarak vaaz vermeye başlarlar. Takip eden yıl dört kişi daha vaftiz edilir ve eski Yugoslavya'dan mültecilere ilk mütevazı insani yardım girişimi başlatılır.³⁴

4. Makedonya Baptist Kilisesi'nin Bölünmesi

Üsküp'teki büyüme döneminden sonra, ilk anlaşmazlık 1997'nin sonlarında bir grubun, Baptist Kilisesi'nden "Hıristiyan Kilisesi Tanrı'nın Sesi" (Christian Church God's Voice) adıyla ayrılmasıyla sonuçlanır. Ana grup ise, "Hıristiyan Baptist Kilisesi İyi Haber" (Christian Baptist Church Good News) ismiyle çalışmalarına devam eder.³⁵

4.1. Hıristiyan Baptist Kilisesi İyi Haber (Christian Baptist Church Good News)

Sabık kilise lideri Ivan Grozdanov bütün mesaisini 1990'ların başından itibaren dini yayına hasretmiştir. 1999'da onun liderliğinde "Yeni Ahit'in Dinamik Tercümesi" (The Dynamic Translation of the New Testament) yayımlanır. "Otkrovenie" (Vahiy) Yayınevi aracılığıyla birçok kitap neşreder. Kendi ifadesiyle on sekiz bin adet Makedonca İncil, üç bin adet Kitab-ı Mukaddes'in Mezmurlar bölümü ve "Hıristiyan İncilinin On İki Direği" adlı İncil kursunda kullanılmak üzere broşürler yayımlar. Üsküp'ün Aerodom semtinde İncil ve diğer konuları inceleyen dersler verir.

³³ European Baptist Federation (EBF), "Macedonia" (Erişim 30 Haziran 2020).

³⁴ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 67-68.

³⁵ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 69.

Yayımladığı telif kitaplarının sayısı on dörde ulaşmıştır. İlerlemiş yaşına karşın uluslararası kitap fuarlarına katılmağa devam eder. Kitapları, kendi kilisesinin sahip olduğu ve Makedonya'daki tek Evanjelik yayınevince basılır. Üsküp Baptist Kilisesi, Üsküp Üniversitesi yakınlarında bir kitapevi de işletmeye devam etmektedir.³⁶ Kosova Savaşı ve Ocak-Kasım 2001 Makedonya İç Savaşı esnasında mültecilere yönelik yardım faaliyetlerinde bulunurlar. 2006'da kilise binasını genişletmek için resmi makamlara yaptıkları başvurulara cevap alamazlar. Ivan, kilise idaresini 2006'da oğlu Marko Grozdanov'a devreder. Marko, büyük dede Nikola, dede Strahil, baba Ivan'dan sonra kilisenin yönetiminde yer alan dördüncü kuşak olur. Yeni lider Marko Grozdanov, Osijek ve Prag şehirlerinde teoloji eğitimini tamamlar. Teoloji alanında International Baptist Theological Seminary (IBTS)'dan "magister" derecesi alır. Eylül 2016'da, Makedonya'daki ilk Baptist vaftizinin 88. kuruluş yıldönümünü kutlamak üzere her iki kilise, "İyi Haber" Kilisesi'nin binasında ortak bir Baptist toplantısı düzenler. Toplantıya Üsküp, Manastır, Pirlepe, Ohri, Radoviş ve Gradosorci'den temsilciler katılır. Ertesi yıl yine ortaklaşa Noel ve Paskalya servisi yapılır.³⁷

Her iki grup ta, Eylül 2011'de Üsküp Birleşik Metodist Kilisesi'nde yapılan "Evanjelik Protestan Girişimi" (Evangelical Protestant Initiative) (EPI) (Initiative)'ne katılım gerçekleştirir. Toplantıda, muhtemel nüfus sayımlarına ortak ve eşit katılım, "Evanjelik Protestan Kiliseler Birliği" (EPC)'nin ilgi duyduğu diğer konularda da işbirliği yapılması oybirliği ile kabul edilir.³⁸

Baptist Kilisesi-İyi Haber, Üsküp'ün nüfusu yüz bine yaklaşan en hareketli bölgesi Aerodrome semtinde yeni bir kilise tesis etmek için "Rainbow Ministry" (Gökkuşağı Hizmeti) adını verdiği bir girişim başlatmıştır. Kiliseyi yeşertmek için, Ivan Grozdanov'un daha önce başlattığı "12 Pillars of Christian Faith" (Hristiyan İmanın On İki Direği) adlı kurs çalışmaları canlandırılır. Kursun tanıtımı için on bin el ilanı dağıtılır; yirmi-otuz kişilik bir grup haftalık toplantılara düzenli katılım sağlar. Öğretim faaliyetlerinin yanı sıra yayınevince neşredilen broşür ve kitaplarla kurs desteklenir. Zaman zaman katılımcılara yönelik olarak çeşit panel ve konserler düzenlenir.³⁹

4.2. Hristiyan Kilisesi Tanrı'nın Sesi (Christian Church God's Voice)

³⁶ Slavic Gospel Association (SGA), "All Round Ministry in Macedonia" (Erişim 3 Temmuz 2020).

³⁷ Jonovski, 2019, 71, 77; Grozdanov, 37; Slavic Gospel Association (SGA), "Welcome to Macedonia" (Erişim 1 Temmuz 2020); Forum 18, "Macedonia: Will draft new Religion Law end discrimination?" (Erişim 2 Temmuz 2020); European Baptist Federation (EBF), "First Gathering of Baptists in Macedonia" (Erişim 4 Temmuz 2020); European Baptist Federation (EBF), "Baptist Church Planting in Macedonia" (Erişim 5 Temmuz 2020).

³⁸ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 84.

³⁹ EBF, "Baptist Church Planting in Macedonia".

1997'de Uluslararası Misyona Kurulu (International Mission Board) (IMB)'nden Baptist misyoner Kyle Kirkpatrick, Üsküp'e gelir. Ortaya çıkan bir dizi anlaşmazlığın ardından, Makedonya Baptistler Birliği (Union of Baptists of Macedonia)'nin kararıyla, Üsküp'ün Kisela Voda semtinde yeni bir kilise topluluğu oluşturulur. Kilise "God's Voice" (Tanrı'nın Sesi) adını seçer. 2000'de tam otonom hale gelir ve halk arasında ikinci Baptist kilisesi olarak tanınmaya başlar. Bore Blaževski ve diğer yaşlıların önderlik ettiği kilise, üyelerin çoğunun dönüşümlü olarak vaaz vermesi usulünü uygular. 1998-99 Kosova krizi sonrası, insani yardım çalışmalarısıyla hızla büyürler. Bu yıllarda yirmi dört üyeye ulaşırlar. Kilisedeki toplantılara ise düzenli olarak doksan ila yüz on arasındaki kişi katılır. Tanrı'nın Sesi Hıristiyan Kilisesi, 2007'de otuz altı üyeye sahip olur. IMB'den gelen misyonerlerin desteğiyle Ohri (2006) ve Pirlepe (2007)'de misyonlar açılır.⁴⁰

2013'te kilise Üsküp'te, yayınevi ve eğitim salonlarını barındıran bir merkez bina inşası için İngiltere merkezli Slavik İncil Birliği (Slavic Gospel Association) (SGA) adlı kuruluştan maddi destek alır.⁴¹

2016'da vaiz Aco Mitev ile Manastır'daki eski Metodist kilisesi bu gruba katılma kararı alır.⁴²

5. Güncel Durum

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin yıllara göre tahmine ve nüfus sayımlarına dayalı toplam nüfusu ve Baptist Kiliseleri'nin müntesip sayı ve oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo No. 1 – İstatistiksel Veriler ve Tahminler

Dini Topluluklar	Nüfus Tahmini	Nüfus Oranı %	Sicil Defteri Kaydı
Baptistler	102	0,01	100
Toplam Nüfus	2.022.547	100.00	2.930.903

Kaynak: Makedonya Uluslararası İşbirliği Merkezi, (2008/2009), Makedonya'daki Kilise, Dini Cemaat ve Dini Gruplar Sicil Defteri, Üsküp.⁴³

Tablo No. 2 – Evanjelik Protestan Dini Ortaklaşılıkların (Kolektivitelerin) İnanlılarının Sayısı ile İlgili Tahminler.

⁴⁰ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 70.

⁴¹ SGA, "Welcome to Macedonia".

⁴² Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 70.

⁴³ Ruzhica Cacanaska. "Protestantism in Macedonia Today," *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 38/1 (2018), 5.

Dini Evanjelik Protestan Ortaklaşalıklar	2008 Tahmini (Sayı)	2008 Tahmini (Oran) %	2017 Tahmini (Sayı)	2017 Tahmini (Oran) %
Hristiyan Baptist Kilisesi-İyi Haber	100	1,3	100	1,5
Hristiyan Kilisesi-Tanrı'nın Sesi	-	-	100	1,5
Toplam Protestan Nüfus	7650	100.00	6755	100.00

Kaynak: Makedonya Uluslararası İşbirliği Merkezi, (2008/2009), Makedonya'daki Kiliseler, Dini Cemaatler ve Dini Gruplar Sicil Defteri, Üsküp ve Sosyolojik Araştırmalar-Makedonya'da Protestanlık, ISJPR, Üsküp, 2017.⁴⁴

Tablo No. 3 - Evanjelik Protestan Dini Ortaklaşalıkları (Kolektiviteler) İnanlılarının Kökeni

Evanjelik Protestan Dini Ortaklaşalıklar	2017 Tahmini (Sayı)	Protestan %	Ortodoks %	Müslüman %	Dinsiz %	Bilinmeyen %
Hristiyan Baptist Kilisesi-İyi Haber	100	-	-	-	-	-
Hristiyan Baptist Kilisesi-Tanrı'nın Sesi	100	-	% 90	-	% 10	-
Toplam Protestan Nüfus	6755	% 100	-	-	-	-

Kaynak: Makedonya'da Protestanlık, ISJPR, Üsküp, 2017.⁴⁵

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü gibi, 1928'den günümüze doksan iki yıllık misyon çalışmalarının sonucunda her iki Baptist kilisesinin inanlı sayısı iki yüz civarındadır. Beyana dayalı yapılan bu araştırmalarda, halen kendisini Baptist olarak tanımlayanlar, dini kökenlerini % 90 oranında Ortodoks, % 10 nispetinde dinsiz olarak ifade eder. Kuzey Makedonya'da yer alan diğer on Evanjelik Protestan hareket

⁴⁴ Cacoska, "Protestantism in Macedonia Today", 17.

⁴⁵ Cacoska, "Protestantism in Macedonia Today", 22.

arasında inanlı geçişleri gözlemlenmesine rağmen, böyle bir durumun bu iki Baptist Kilisesi açısından vuku bulmadığı görülür.

Kuzey Makedonya'da misyon çalışmalarında görülen altmış yıllık Evanjelist Metodist ve Hıristiyan Baptist Kiliseleri'nin ortaklaşa hâkimiyeti, 1987'de yeni gelen kiliselerle çeşitlenir.⁴⁶ 1997'de Baptist Kilisesi bir bölünmeye maruz kalır. Bölünen iki kilise arasında teolojik açıdan belirgin bir farklılık yoktur. Anlaşmazlık hizmetin yöntem ve hedefleriyle ilgilidir. Kilise yönetimine dair üslup ta diğer bir çekişme sebebidir. Ayrıca liderlerin şahsi özellik ve dini geçmişleri de önemlidir. Ayırt edici bir başka özellik, evangelizasyonun metot ve gayesidir. Bir grup, mevcut kilise topluluklarının kurumsal kapasitelerini güçlendirmeği önemserken, diğer bir grup müjde haberlerini kurumsallaştırmamak amacıyla ev gruplarına yoğunlaşmaya ehemmiyet veriyordu. Farklılık, inanlı ve gelecekteki liderlerin eğitimi ve statülerinin ne olacağı konusunda da ortaya çıkar. Kurumsal işleyişi savunanlar, potansiyel liderlerinin resmi teolojik eğitime yoğunlaşırken, spektrumun diğer tarafındakiler ise çeşitli seminer ve eğitimlerle tüm üyeleri eğitmeği hedefler. Baptist kiliselerde sayıları artan mahalli liderler, bu açıdan yurtdışından daha az yardıma ihtiyaç duyulması sonucunu ortaya çıkarır. Bu da mevcut yapıyı olumlu veya olumsuz dış etkilere kapatır. Ayrıca 1990'ların başında önemli sayılan husus, legal ve görünür bir kuruma sahip olmak iken, daha sonra vurgu, evangelizm ve Kuzey Makedonya'daki tüm kasaba ve köylerde yeni cemaatler faaliyete geçirme konularında yoğunlaşır.⁴⁷

Ohri Çerçeve Anlaşması'nın 2001'de hayata geçirilmesiyle, Makedon Ortodoks Kilisesi'ne ek olarak, Katolik Kilisesi, Yahudi Toplumu, İslam Cemaati ve Birleşik Metodist Kilisesi, "resmi cemaat" kapsamına alınır. Böylelikle ilk defa Makedonya'da bir Evanjelist Protestan kilisesi "anayasal kilise" haline gelir. Makedonya Hükümeti'nin bu adımı ile Evanjelist Protestan kiliseleri, devlet ve Makedon Ortodoks Kilisesi ile daha iyi ilişkiler kurulması yolunun açıldığına inanır.⁴⁸

Mayıs 2008'de yürürlüğe giren "Kilise, Dini Cemaat ve Grupların Hukuki Statüsüne İlişkin Kanun"a göre kurulan "Kilise, Dini Cemaat ve Grupların Tescili Dairesi" tarafından 2017 itibariyle Kuzey Makedonya'da sicil kaydı gerçekleştirilen on iki Evanjelist Protestan grup vardır. Bu gruplar, sadece Birleşik Metodist Kilisesi'nin anayasal güvence altında olmasından hoşnutsuzluk duymakta, kendilerinin de o şemsiye altına alınmasını talep etmektedir.⁴⁹

SONUÇ

⁴⁶ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 85.

⁴⁷ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 86-87.

⁴⁸ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 72.

⁴⁹ Jonovski, "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", 2019, 78-82.

Eski Yugoslavya'yı oluşturan diğer ülkelerdeki durumun aksine bir Evanjelik Protestan hareket olarak Kuzey Makedonya'daki Baptist Kiliselerin, umdukları fiziki ve sayısal büyümeyi gerçekleştirebildiklerini söylemek zordur. Üsküp ve Radoviş'te bir yüz yıla yakın gayretin mahsulü iki yüz inanlıdır. Keyfiyet ve kemmiyete dair sınırlı gelişimin sebepleri arasında, geçen doksan iki yılın büyük bir kısmının totaliter bir sosyalist rejim altında yaşanmış olması sayılabilir. Diğer bir neden olarak da Makedonlar'ın Ortodoks kökenlerine kuvvetli bağlılığı zikredilebilir. Başka bir sebep te, ülkedeki Evanjelik Protestan hareketlerin misyonlarını yabancı unsurlar eliyle gerçekleştirme isteğidir.

Balkan coğrafyasında faaliyet gösteren tüm Evanjelik Protestan Kiliseler, misyonun başarısı için kendi aralarındaki anlaşmazlıkları gerektiğinde dondurma yolunu seçmektedir. Evanjelik Protestan Girişim Grubu çatısı altında yardımlaşma ve dayanışma içinde hareket etme bir prensip haline gelmiştir. Yardımlaşma genelde İncil öğretimi, dini yayın, mülteci ve fakir yerli halka iâşe yardımı konularında yoğunlaşır. Kuzey Makedonya Baptist Kiliseleri'nin nihai hedefi, bu çatı örgütün semsiyesi Birleşik Metodist Kilise gibi anayasal bir kilise durumuna yükselmektir. Böylelikle daha alt seviyede temsil imkânı sunan "dini grup" seviyesinden anayasal güvence altına girmiş "dini cemaat" statüsüne yükselmiş olacaklardır.

Baptist hareket, Makedonca Hıristiyan literatürü yayımına yönelik yoğun bir faaliyet içindedir.

Baptist Kiliseleri, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde sayıca küçük iki dini cemaattir. Makedon Baptistlerin otonom birer kilisesi olarak, Kuzey Makedonya Evanjelik Girişim Grubu (EPI)'nin yanı sıra Avrupa Baptist Federasyonu (European Baptist Federation) ve Baptist Dünya Birliği (Baptist World Alliance) isimli kuruluşlara üyedirler.

KAYNAKÇA

- Cacanoska, Ruzhica. "Protestantism in Macedonia Today," *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 38/1 (2018), 1-30.
- EBF. European Baptist Federation. "Baptist Church Planting in Macedonia". Erişim 5 Temmuz 2020. <http://www.ebf.org/baptist-church-planting-in-macedonia>
- EBF. European Baptist Federation. "Macedonia". Erişim 30 Haziran 2020. <http://www.ebf.org/macedonia>
- EBF. European Baptist Federation. "First Gathering of Baptists in Macedonia." Erişim 4 Temmuz 2020. <https://www.ebf.org/first-gathering-of-baptists-in-macedonia>
- Forum 18, "Macedonia: Will draft new Religion Law end discrimination?". Erişim 2 Temmuz 2020. http://www.forum18.org/archive.php?article_id=836
- Grozdanov, Marko. "The Life and Legacy of Strahil Grozdanov (1920-1997)–Leader of the Macedonian Baptists in Socialist Times, 1950-1980", *Journal of European Baptist Studies* 8/1 (Eylül 2007), 21-37.

- Jonovski, Jovan. "Evangelical Protestant Churches in the Republic of Macedonia after World War II (1947-2017)", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 39/4 (2019), 44-88.
- Jonovski, Jovan. "Baptists in Macedonia: From the Beginning to the Dawn of Regeneration 1970", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 31/2 (2011), 23-29.
- Katin, Slave Nikolovski. "Small Religious Communities and Groups in the Republic of Macedonia.", *The Scientific Journal Facta Universitatis. Series: Philosophy and Sociology*, 2/6 (1999), 91-99.
- Mojzes, Paul B. "Methodism in Macedonia between the Two World Wars", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 38/2 (2018), 55-78.
- SGA. Slavic Gospel Association. "All Round Ministry in Macedonia". Erişim 3 Temmuz 2020. <https://sga.org.uk/news/src/item/60/title/sponsorship-in-action>
- SGA. Slavic Gospel Association. "Welcome to Macedonia". Erişim 1 Temmuz 2020. <https://sga.org.uk/news/src/item/76/title/welcome-to-macedonia>